

órája már a gazdasági életben betöltött szerep hangsúlyozását tartalmazza. A megyék térképe és a tankönyv 179. o. ábrája, valamint az előző órai ismeretek alapján elemezhető Budapest közlekedésföldrajzi helyzete és jelentősége. Megvizsgáljuk a közlekedési ágakban betöltött szerepét, és bemutatjuk a hozzájuk kapcsolódó jellegzetes objektumokat: pályaudvarok, autóbusz-pályaudvar, kikötő, reptér.

Az *ipari központ* jellemzését a tankönyv 180. 3., 4. feladata programozza. Termék- és közetgyűjtemény használatával és applikációs táblán rögzítéssel egészíthető ki a feladatsor. A *kereskedelemben* betöltött szerepét előzetes megfigyeléssel (TV-reklámok, hirdetések), képek gyűjtésével tehetjük életszerűvé. Megismertetve ezzel a kereskedelem objektumait.

Az *összefoglalás* a munkatankönyv feladatrendszerével oldható meg. Ki kell ismételten emelni azokat a fogalmakat, összefüggéseket, amelyek az ember természetes környezete és tevékenysége között jönnek létre. Valamint az ember környezetszennyező és -védő tevékenységét az adott területen.

III. FEJLŐDÉS A TÁRSADALOMBAN

A téma elsősorban a történelmi ismeretek megalapozását biztosítja. Azonban a földrajz a társadalom gazdasági tevékenységével is foglalkozó tárgy lévén, ebben a fejezetben ismereteivel integrálódik a történelmi alapismeretekhez. A termelés fejlődésének témái jól alapozzák azon földrajzi ismereteket, amelyekkel 6. osztálytól a világ földrajzi megismerésében találkozunk majd tanulóink. A gyűjtögetés, halászat, vadászat, állattenyésztés, öntözéses földművelés, bányászat, ipari fejlődés, gyáripár, majd a településkialakulás történelmi folyamata; a vásárlás, kereskedelem létrejötte; a közlekedés fejlődési folyamata azon fogalmak és folyamatok együttese, amelyek tanításakor a földrajzban való alkalmazásukra is fel kell hívni a figyelmet. Megoldási módoként ajánlható a földrajzi példák alkalmazása, a megelőző témakörben tanultak gyakorlati felhasználása.

DR. KUNOSS JUDIT
Győr

A beleképzeléses fogalmazási témák szerepe a szociális tanulásban

Meggyőződésünk, hogy az eredményes fogalmazástanítás feltétele a *jó téma*. A jó téma *meghatározó* szerepét többen felismerték. Ezt a szakirodalom is igazolja. A teljesség igénye nélkül hadd hivatkozzunk néhány megállapításra.

Első helyre kívánczik Tolsztoj véleménye. Szerinte a pedagógus művészete a „fogalmazási oktatásban”, a témák megjelölésében mutatkozik meg leginkább. [1]

Hogy a közlés motiváltságának megteremtésében milyen nagy szerepe van a jól megválasztott témának, arról Lengyel Dénes könyvében is olvashatunk. A szerző tapasztalatai alapján beszámolt arról, hogy egyes középiskolai osztályokban a dolgozatírást szinte ünnepnek tekintik a tanulók. Akadnak viszont olyan osztályok, amelyeknek tanulói fanyalogva fognak az íráshoz. Vajon mi lehet ennek az oka? Elsősorban

az – állapítja meg a szerző –, hogy míg az egyik osztályban *érdekes*, addig a másikban *unalmas* témák kerülnek sorra. [2]

Helyesen mutat rá Fajcsek Magda, hogy a közlést természetessé és motiválttá elsősorban a megfelelően megválasztott téma teszi. [3]

Bihari János és Hegedűs Ferencné határozottan kijelentik, hogy a jó fogalmazás alapja a jó téma. [4]

A tanítóképző főiskolák számára 1975-ben megjelent Anyanyelvi tantárgypedagógia című jegyzetben ez áll: „... a témaválasztás kétségtelenül erősen meghatározza az írásbeli munka sikerét... A téma alapvetően befolyásolja a mondanivaló megfogalmazását, a nyelvi eszközök felhasználási módját. [5]

Nagy J. József leszögezi, hogy a *fogalmazástanítás korszerűsítésében* a jó témaválasztásnak nagy szerepe van. (Nagy J. J., 1972.) Ugyancsak ő írja egy másik cikkében, hogy a 9–10 éves tanulók körében végzett vizsgálódások bebizonyították, hogy a tanulók ebben a korban már közvetlenül hangot adnak érzéseiknek, ha a téma erre ösztönzi őket. [6] Másutt pedig így fogalmaz az említett szerző: „A nyelvhasználat értékesége erősen függvénye a témának.” [7]

Ezek után lássuk a témaválasztás szempontjait!

A szakirodalom tanulmányozása közben úgy tűnt számunkra, hogy kimondva vagy kimondatlanul is, de valamennyi szerző szólt a témaválasztás követelményeiről. Ki többet, ki kevesebbet sorolt fel a követelmények közül, és a követelmények sorrendiségének tekintetében is igen nagy eltérések mutatkoztak.

Kerékyártó Imre és Lengyel Dénes kiemelik, hogy a témák megválasztásakor figyelembe kell vennünk az osztály összetételét, hangulatát, élményeit, problémáit. (Kerékyártó I.–Lengyel D., 1954.) Ugyanezt a gondolatot, csak más megfogalmazásban, megtaláljuk Vörös József: Az irodalom tanítása az általános iskolában című munkájában: „... a kidolgozásra jelölt téma valamiképpen az osztály személyes ügye, személyes problémája legyen, amelyről szívesen beszél, amelyről van mondanivalója, ami megindítja alkotó kedvét, fantáziáját... Hangsúlyoznunk kell azonban, hogy nem a cím a legfontosabb, hanem a kellően motivált téma és fogalmazási feladat. A jó cím viszont fokozza a tanulók érdeklődését, kedvet ébreszt az alkotáshoz, és a fogalmazási feladatot is sejteti.” [8] Ez az idézet is megvilágítja számunkra, hogy a téma és a cím között lényeges különbség, ugyanakkor kapcsolat is van: a téma a fontos, a cím pedig másodlagos, viszont a helyes cím pontosan megjelöli a témát. (Kerékyártó I.–Lengyel D., 1954.)

A kiválasztott témával kapcsolatos mondanivaló meglétét – véleményünk szerint a legfontosabb követelményt – több szerző is megemlíti. Pl.: Ne kényszerítsük a tanulókat a kellőképpen el nem sajátított vagy csak felületesen megismert tudattartalmak közlésére. (Fajcsek M., 1968.) A jó téma tehát az, amiről van mondanivalónk. (Bihari J.–Hegedűs F.-né. 1970.) A tanuló csak arról tud írni, amivel kapcsolatban elégséges ismerete van [9] – állapítja meg Koncz Endre. A témaválasztás kapcsán ugyancsak ő írja, hogy a gyerek elsősorban arról szeret írni, amit maga is látott, hallott, megfigyelt, érzett vagy elképzelt. [10] Nagy J. József is kifejti az általa említett szempontot. Szerinte az alsó tagozatban föltétlenül szükséges, hogy a fogalmazás témájából érzelmi-gondolati tartalom adódjon. Ez leköti, megmozgatja, kifejezésre ösztönzi a tanulókat, s oldja a gyakorlás mechanikusabb elemeinek közömbösítő hatását. [11] A már idézett anyanyelvi tantárgy-pedagógiai jegyzetben is megtalálhatjuk a témaválasztás főbb szempontjait. Ezek a következők: időszerűség (pl.: az iskolai élet eseményei, kiemelkedő alkalmak, ünnepek stb.), életszerűség (pl.: nem fiktív, hanem konkrét személynek, konkrét céllal írt levél, tárgy leírása határozott céllal), életkori megfelelés, térben, időben korlátozott témamegjelölés, a gyermek érdeklődési

körébe vágó esemény, tárgy, vidám, humoros hangvétel, játékoság stb.), élményszerűség (a témával kapcsolatban átélt, illetve könnyen elképzelhető vagy olvasmányaikból szerzett személyes élmények), a gondolati és az érzelmi tartalom egyensúlya.

Az alsó tagozati magyar nyelv és irodalom tantárgy nevelési és oktatási tervéhez készült Tantervi útmutató a témaválasztással kapcsolatban az alábbiakat javasolja: „A téma minden esetben legyen érdekes, a gyermeket érdeklő, fantáziájukat felkeltő! Különösen alkalmasak azok az események, amelyeket a tanulók átéltek egyénileg vagy közösségben. Sok mondanivaló fogalmazódik meg egy-egy közös kirándulás vagy séta alkalmával, de a színház- és mozilátogatás is olyan élményekkel gazdagíthatja a gyermekeket, amiről azután szívesen beszélnek, különösen akkor, ha egy-egy szereplő „jelmezét ölthetik magukra”. [12]

Tapasztalataink alapján állítjuk, hogy a tanulók valóban szeretik az olyan fogalmazási témákat, amelyek szerepvállalásra készítik őket, amelyek kapcsán valamelyik szereplő nevében beszélhetnek, írhatnak. Ezeknek a témáknak a jelentőségét a fentiekén kívül elsősorban abban látjuk, hogy *magatartási modelleket* nyújtanak a tanulóknak, ezáltal *azonosulási lehetőséget* teremtenek számukra. Segítik kibontakoztatni bennük a szociális értékek rendszerét (a viselkedések értékelését). A szociális értékek rendszerének kialakulása *szociális tanulás* útján megy végbe. Ez a tanulás bonyolultabb, sokrétűbb művelet, mint az, amelyet általában tanuláson értünk. A szociális tanulásnak a lényege a következő: Az ember születésétől kezdve haláláig nap mint nap találkozik szociális *környezete* (pl.: szüleinek, testvéreinek stb. konkrét viselkedése) *viselkedésmintáival*, a *kultúrában szereplő* (irodalomban, történelemben, felfedezők élettörténetében, politikában stb.) *személyek* magatartásmintáival, valamint a *társadalom* által megfogalmazott absztrakt értékekkel, értékrendszerekkel (pl.: becsületesség, fegyelmezettség, hazafiság stb.). Az említett mintákat az egyén emlékezetébe vési, így ezek a minták tudatában képzetekké válnak. Serdülőkorban, amikor a fogalmi gondolkodás az egyén általános jellemzőjévé válik, a meglevő sok-sok képzet (empirikus és fogalmi szintű tapasztalat) összegezéséként kialakul a személyiség sajátos egyéni értékrendszere. [13] Az egyén természetesen a mindenkori szociális környezete fejlettségi szintjétől függően válogathat az említett magatartási minták közül, és nyilván maga dönti el, hogy melyikkel azonosítja magát, illetve melyiket építi be személyiségébe. Az azonosulás (identifikáció) komplex szociális tanulási forma, amelyeknek során az egyén a környezetében elsajátítja a viselkedésszerepeket és értékrendszer elemeit. Általában valamely interperszonális kapcsolat során jön létre. Az interperszonális kapcsolat (pl.: anya-gyermekekapszolat) egyik tagja utánzás és empátia (a domináns partner kifejező mozgásainak kopírozása és emocionális állapotának átvétele) alapján partnere, (vagy modellje) magatartásformáival és emocionális attitűdjeivel azonos magatartásformákat és attitűdöket vesz át, tanul meg, amelyek aztán viselkedésszerepeit és értékrendszerét meghatározó módon jellemzik. [14] Azonosulás azonban létrejöhet olvasottak, látottak, hallottak alapján is, ahol nincs közvetlen interperszonális kapcsolat. Gondoljunk pl.: egy jó filmre, színházi előadásra, könyvre stb. Azonosulásról beszélhetünk akkor is, amikor a tanuló valamilyen szereplő személyében fogalmaz, szöveget alkot. A beleképzelést, beleélést igénylő témák általában olvasottakon, látottakon alapulnak. Előfordulhatnak azonban olyan szerepvállalással megírt témák is, amelyek elsősorban az alkotó képzetet foglalkoztatják erősen és az egyén meglevő tapasztalataira építenek. A tanulók személyisége a beleképzelést, beleélést igénylő témák kapcsán is alakul. Nemcsak az értelmi, érzelmi, akaratli folyamatokat mozgásba hozó szövegalkotó tevékenység által, hanem azoknak a mintáknak az alapján is, amelyeket a tanulók a szerepvállalással átvettek. Persze az identifikáció jellegében, mélységében nagyok az egyéni különbségek.

... a viszonyokat bonyolítja, hogy a szubjektív átélés nem tudja megkülönböztetni a nagyon mély, intenzív azonosulásokat, amelyek a személyiségben sok emóciót kavarnak fel, az azonosulás legegyszerűbb eseteitől, amikor az csupán jelképesen, sajátos érdekvállalásként következik be.” [15] Ilyenkor a fantáziában megmaradó emléktanyag felszínesebb, kevesebb érzelmi tartalmú.

Ezek után jogosan vetődik fel az alábbi kérdés: Élünk-e elégszer az alsó tagozatban is a beleképzelést kívánó témákkal? Hiszen a felső tagozatban az említett témák régóta szinte mindennaposak. Nem így volt ez jó pár esztendeig az alsó tagozati fogalmazástanítás gyakorlatában. A 60-as, 70-es évek fogalmazástanításából szinte teljesen „kivesztek” a beleképzelést kívánó témák. Az okok közül most csak a 63-as tanterv fogalmazástanításához készült kézikönyveire hivatkozunk. Sajnálatos módon egyetlen egy említett téma sem szerepel ezekben a dokumentumokban. E tény szerencsére már a múlté. Hála az új tanterv 3., 4. osztályos magyar nyelv és irodalom tantárgyához készített irányító tanmenet összeállítóinak, Hernádi Sándornénak és dr. Nagy J. Józsefnek (A Tanító 1979. 8., 1980. 6-7.).

Hadd emeljünk ki a fentebbi irányító tanmenetjavaslatból néhány szerepvállalásra készítő témajavaslatot.

3. osztály:

Üldöztük a csodaszarvast; a Misi Mókus kalandjai című könyv alapján szövegalkotás Séta a parkban címmel a hölgy nevében; egy Mátyás monda megírása szerepvállalással (Mátyás nevében vagy valamelyik szereplő nevében) történelmi olvasmányok alapján elbeszélés készítése egyes szám első személyben Visszavertük Eger alól a törököt, Dobó apródja voltam, Megakadályoztam az árulást, stb.).

4. osztály:

Beszámoló történelmi eseményekről szemtanúként írásban; Milyenek ismertem meg Zrínyi Ilonát? Mint haditudósító számolnak be róla; történelmi tárgyú elbeszélés írása beleképzelés alapján (Zrínyi Ilona apródja voltam, Segítettem a kurucokat, Menekülés a labancok táborából, stb.).

Annak ellenére, hogy a tanulók szívesen és eredményesen írnak olyan elbeszéléseket, amikor azonosulhatnak a számukra rokonszenves szereplővel, mégis fennállhat az effajta feladatok során a hibázás lehetősége. Előfordulhat, hogy a tanuló „kiesik szerepéből”, azaz az első személyben történő elbeszélésről átvált harmadik személyre. Ezért a fogalmazás vázlatát úgy célszerű megszövegezni, hogy állandóan figyelmeztesse a tanulót a személycserére. A másik hibalehetőség az ábrázolás valóságosságát és a tartalmatlan képzelgés. Ezeket a hibákat inkább a történelmi olvasmányokon alapuló témák megfogalmazása kapcsán tapasztaltuk. Ennek okát elsősorban abban látjuk, hogy a tanulók nem rendelkeznek az adott történelmi korszakkal kapcsolatos átfogó ismeretekkel, olvasmányélményekkel. A Segítettem a kurucokat címmel készült fogalmazásokban a következő valóságos dolgokkal találkoztunk. Pl.: A nagy tömegben árulót vettem észre. Láttam, hogy egy *neutronbombát* tesz a székem alá. A bomba időzítve volt. Vagy: A jutalmam ezer *pengő* volt. Nagyon örültem a sok pénznek. Úgy gondoljuk azonban, hogy az effajta hibák „megbocsáthatók” az alsós tanulóknak. Persze a fogalmazások értékelésekor, javításakor ezekről mindenképpen szólnunk kell.

Az alábbi fogalmazások a sikerültebb munkák közül valók. Íme:

Segítettem a kurucoknak

Meghívtak Thököly Imre és Zrínyi Ilona esküvőjére.

Az esküvő Munkács várában volt. A lakodalomban minden asztal tele volt finom falatokkal. Én is ettem belőlük, és nagyon ízlett a pompás ebéd. Egyszer csak megpillantottam egy árulót. Feltűnés nélkül szóltam az öröknek, hogy figyeljenek. Odamentem hozzá, és meghívtam egy pohár

sörre. Azután elmentem tőle, de tovább figyeltem. Hanem, mikor nem figyelt oda, altatót tettem a sörébe. Elaludt és az örökkel Thököly Imréhez vittük.

Másnap nagy jutalmat kaptam, mert elkaptam az árulót.

Segítettem a kurucoknak

1682-t ír a naptár, amikor Zrínyi Ilona megesküszik Thököly Imrével.

A lakodalomban én is ott voltam mint tiszt. A templomba én nem mentem be, mert nagyon sok volt ott a főúr. A fényes screg áttódult a palotába, és nekiálltak az evéshez. Észrevettem egy idegen alakot, aki mérget próbált beletenni Zrínyi Ilona levesébe. Én odamentem, és kiütöttem a kezéből, és kardozni kezdtem vele. Odajöttek az örök, és elfogták az árulót.

Zrínyi Ilona és Thököly Imre tíz aranyat adott jutalmul.

Szeibert Zsolt 4. o. tan.

Segítettem a kurucoknak

Zrínyi Ilona és Thököly Imre esküvőjén én is ott voltam.

Sokat ettünk, ittunk, mulattunk. Először ők ketten táncoltak, utána mindenki. Tánc után gyanús alakot vettem észre. Közel mentem hozzá, és bort adtam neki. A borban altató volt. Szóltam az őrségnek, jöjjenek be. Bejöttek, kézre kerítettük a labancot. Kardnyélre hányták, mert árulónak az a „jutalma”.

Egy zsák aranyat kaptam.

Zobák István 4. o. tan.

Az irányító tanmenetben levő témajavaslatokon kívül a tanító maga is „kitalálhat” beleképzelésen alapuló témákat. Ehhez szeretnénk ötletet adni az alábbi két példa bemutatásával.

Ismeretes, hogy a tanulók utánozzák tanítójuk beszédét, nem egy esetben pontosan átvesszik beszédszokásait, gyakran használt kifejezéseit. Éppen ezt az utánzási hajlamot használtuk ki akkor, amikor a tanító által elmondott mesét (A sánta kiscsirke története. Olvasókönyv 3. osztály, 1980.) írtuk le a harmadikosokkal. Mivel a tömörítés művelete nehéz a tanulók számára, ezért az említett mesét az eredetitől eltérően rövidebb formában hallották. A hallottak pusztá reprodukálása helyett megadtuk számukra az eltérés lehetőségét: a sánta kiscsirke gazdasszonyaként fogalmazzák meg a történetet. A mese címe így alakult: „A sánta kiscsirke története (Elmondja egy gazdasszony)”. A fogalmazás előkészítéseként az idő múlását érzékeltető szavakat, szókapcsolatokat gyűjtettünk a tanulókkal. Pl.: telt-múlt az idő, nemsokára, kis idő múlva, egyszer csak, aztán stb.

Az elmondottak illusztrálásaként két fogalmazást mutatunk be:

A sánta kiscsirke története

(Elmondja egy gazdasszony)

Sümegeken laktam egy szép tornácos házban. Nagy baromfiudvarunk volt.

Egyszer találtam a fűgefá alatt egy sánta, kicsi, vékony kiscsibét. Megsajnáltam, és bevitettem a konyhába. Egy nagy dobozba tettem, aminek hiányzott az egyik oldala. Az első nap még a fejét sem dugta ki. Másnap már a konyha közepéig kimerészkedett, de minden zajra sietett vissza a helyére. Harmadnapjára a tornácon találtam. Telt-múlt az idő, és a sánta kiscsibéből szép tyúk lett. Egyik nap, amikor éhes lett, felrepült a székre, onnét az asztalra, és bele-belecsipegetett az ételbe. Észrevettem, és kivettem a szűrét. Az udvaron etetés közben nem találtam. Nagyon mérges lettem. De három hét múlva mit látok! Tizenöt kis drótlábú vattagombolyag jön az elvesztettnek hitt tyúk mögött. Már nem is voltam mérges. Tyúkanyó elvezette kicsinyeit ahhoz a dobozhoz, ahol én neveltem őt.

Boldogban éltek a kiscsibék.

Vajda Eszter 3. o. tan.

Egy napon a fűgefá alatt találtam a sárga kiscsirkémet. Mondtam neki:

– Gyere, beviszlek a konyhába! A kis tollas elfogadta az ajánlatot. Bevittem a konyhába, és odatettem a tűzhely mellé. Első nap még nem merészkedett ki a dobozból. Ahogy teltek a napok, egyre inkább előjött a kiscsirke. Cseperedett, cseperedett, olyannyira, hogy egyik nap már az asztal közepén vettem észre, ahogy a levesemet kóstolgatta. De már nem is sántikáló kiscsirke volt, hanem barna tollruhát öltött tyúk.

Kiraktam a szűrét az udvarra. Amikor mentem etetni a tyúkokat, a konyhában felcseperedett tyúk nem volt ott.

Három hét múlva 15 kiscsirkével döcögött a fűgebokor felől. Kis cingér lábuk hozta elém őket.

Megdicsértem tyúkányót. Ahol őt neveltem, odavitte kiscsirkéit.

Neubold Zoltán 3. o. tan.

A negyedikeseikkel íratunk „Félig sült hajótörött voltam” címmel elbeszélést. A téma ötletét Fekete István: Tüskevár című regényének egyik részlete sugallta. A részletből csak azokat a mozzanatokot írtuk föliára, amelyeket a téma elképzelése és megírása szempontjából fontosnak tartottunk.

Íme az általunk összeállított szöveg:

Gyula egyedül maradt, s az izgalmak lassan elűltek benne. A ponty olyan zenebonát művelt a vízben, hogy világgá mentek a többiek, és az úszó reménytelen mozdulatlanságban lebegett.

Ekkor már nagyon meleg volt. A nap mintha az égből és a vízből egyszerre süttött volna, és Tutajos levetette az ingét is. Lányfehér bőre csak úgy világított a parton.

Mire Matula visszajött, már őt keszeggel volt több a haltartó hálóban.

– De most már vegye fel az ingét, mert úgy felég, hogy az eget is bőgőnek nézi. Ha ugyan el nem késett.

Gyula kicsit meggörbítette a hátát az izzadt ing alatt.

– Azt hiszem, kicsit leégtem...

– Kicsit? – bólintott Matula. – Estére jó lesz bekenni. Nancsinak van valami jóféle olaja. Vigyázni kellett volna. Okos ember más kárán tanul. De maga még nem ember, csak gyerekek.

Ebéd után Tutajos elálmosodott.

– Hát düljön le, ott hátul van széna. Nincs olyan paplanos ágy, ami puhább lenne.

Gyula nézte még egy darabig a szivarfüst lenge játékát, aztán elnyomta az álom, bár ez az álom nem volt kellemes. Azt álmodta, hogy hátát időnként tüzes vassal sütögetik, majd jóval később forró ólmot csöppentenek a füle cimpájára.

Délután volt, mikor Tutajosunk nekivágott a gyalogútnak.

– Elég korán megjöttél, Gyuluskám – simogatta meg Nancsi néni –, hát szép volt? Fogtatok halat?

– Szép volt, és halat is fogtunk – tette le Gyula a hátizsákot –, hanem izé... azt mondta Matula bácsi, hogy itt van olyan olaj.

– Miféle olaj?

– Ami égésre jó...

Az öregasszony összehúzta a szemét.

– Vesd le az ingedet! Atyaisten! – csapta össze a kezét.

– Hogy a nyavalya rázza ki a nadrágjából ezt a vén tekergőt, hát nem tudott szólni?

– Nem volt ott, Nancsi néni, én meg levetettem az inget...

– Hát több eszed lehetett volna neked is; hozom, hozom, valódi lilimolaj.

– Szszszsz – ugrott meg Tutajos –, ne nyomja, Nancsi néni!

– Alig értem hozzád. Akkor ugráltál volna, amikor levetetted az inget. Megállj, Matula, vén tökéletlen, rád adom a tisztát...

– Mondom, hogy Matula bácsi nem volt ott. Jó lesz már, Nancsi néni!

– Bíz csak rám, ez csodaszor. Egy óra múlva már alig érzed.

Sajnos, ez a jóslat nem vált be. Egy óra múlva Tutajosunk félig sült hajótöröttnak érezte magát.

A fogalmazás előkészítéseként az alábbi feladatokat végeztük el:

A szépirodalmi szöveg egy-egy kifejezését elmondattuk köznyelvi megfogalmazásban is.

Pl.: „A nap mintha az égből és a vízből egyszerre süttött volna.” (Melegen süttött a nap, forrón tűzött a nap, csak úgy tűzelt és égetett a nap.)
„... úgy felég, hogy az eget is bögőnek nézi.” (Tutajos annyira felég, hogy bódult, bágyadt állapot lesz úrrá rajta, rosszul is lehet.)
„Megállj, Matula, vén tökéletlen, rád adom a tisztát...”

(Mielőtt a köznyelvi megfogalmazást kértük volna a tanulóktól, elolvastattuk O. Nagy Gábor könyvéből a „Ráadta a tisztát” szólás megfelelőjét: ellátta a baját.)

– Megfigyeltettük az indulatos, ugyanakkor nem bántó, olykor humoros hangvételt.

– Kikerestettük azokat a mondatokat, a szövegből, amelyekből kiderült, hogy mit érzett, mit álmodott Tutajos, miután leégett.

– Közösén elkészítettük a fogalmazás vázlatát:

I. Hova mentünk egyik nap Matulával?

II. 1. Miért égett fel a hátam?

2. Hogyan segített rajtam Nancsi néni?

III. Mit éreztem?

Hadd mutassunk be egy fogalmazást!

Sült hal helyett „sült gyerek”

A Kis-Balatonnál nyaraltam a nyári szünetben. Egy szép napon kimentem a nádasba, hogy megtanuljak pecázn.

– Finom sült halat eszem majd vacsorára! – gondoltam. Az úszó mozdulatlan volt. A nap izzóan perzselt a nádasra is, engem is, ezért levettem az inget, gondolván, hogy leburnok. Félóra múlva olyan veres lettem, mint a galagonya. Fájdalomtól meggyötörve értem haza.

– Hamar megjöttél, öcsikém! – szolt Nancsi néni.

– Hm ... izé, van egy kis leégésre való ... olaj? – hebegtem.

– Leégtél, te vízparti csavargó? Nem lesz ebből sült hal evés! No, hozom a lilimolajat – mondta Nancsi néni. Be is kent az olajával.

Lefeküdtem, s azt álmodtam, hogy paraszat szórnak a hátamra. Később azt, hogy izzó tűk ugrálnak a hátamon. Kellemetlen volt a reggel és a rákövetkező napok is.

Így lett hát sült hal helyett belőlem „sült gyerek”

Tolnay Imre 4. o. tan.

Hasopló feladatokat az olvasásra, a szövegelemzésre fordított órákon is kaptak a tanulók. Ezeket általában az Olvasási feladatlapok gyakorlatai közül választottuk ki. Megoldásukkal az élőbeszéd fejlesztését tűztük ki célul.

Lássunk néhány feladatot először a 3. osztályos Olvasási feladatlapokból! Pl.:

– Ha te lettél volna Mátyás király, hogyan tettél volna igazságot? Mondd el! (32/5.)

– Képzeld el, hogy te is részt vettél az egek oldalán a csatában! Mondd el a harc történetét! (43/5.)

– A vázlat s a könyv szavainak segítségével mondd el úgy a történetet, mintha te is Három Matyi osztálytársa lettél volna! (47/5.)

Most a 4. osztályos Olvasási feladatlapokból mutatunk be két feladatot:

– Képzeld el és írd le azt az eseményt, hogy új gyerek jön az osztályba Gergő személyében! (9/11. b.)

– Legyél te a haditudósító! Számolj be arról, hogyan viselkedett Zrínyi Ilona a vár ostroma alatt! (38/5.)

A szociális tanulás születésünktől életünk végéig tart. Nem zárult le a felnőtté válással, hiszen az egyént körülvevő környezet szüntelenül változik. Ezért a személyi-

ségnek állandóan fejlesztenie kell önmagát, hogy az őt körülvevő, folytonosan változó környezet problémafelvetéseire megfelelő választ adhasson. Véleményünk szerint a fejlődéshez a fogalmazások témáinak egy része is hozzásegíti a tanulókat.

IRODALOM

- [1] Kerégyártó Imre-Lengyel Dénes: A fogalmazás tanítása. Tankönyvkiadó Vállalat, Bp., 1954. 29. 1.
- [2] Lengyel Dénes: A fogalmazás tanítása a középiskolában. Tankönyvkiadó, Bp., 1965. 9. 1.
- [3] Fajcsék Magda: A kifejezőképesség fejlesztésének módszereiről. (A kifejezőképesség fejlesztésének gyakorlat- és feladatrendszere az ált. isk. 5-8. osztály számára) OPI 1968. 23-24. 1.
- [4] Bihari János-Hegedűs Ferencné: Az anyanyelvi tárgyak tanításának módszertana tanítóképző intézetek számára. Tankönyvkiadó Bp., 1970. 113. 1.
- [5] Anyanyelvi tantárgypedagógia. Szerk.: Nagy J. József. Kézirat. Tankönyvkiadó, Bp. 1975. 211. 1.
- [6] Nagy J. József: A nyelvhasználat fejlesztése és az érzelmi nevelés = A Tanító 1977. 8. 23. 1.
- [7] Vörös József: Az irodalom tanítása az ált. iskolában. Tankönyvkiadó, Bp. 1978. 256. 1.
- [9] Koncz Endre: Fogalmazástanítás az általános iskolában. Tankönyvkiadó, Bp. 1975. 16. 1. (A tanítás problémái)
- [10] U. O. 13. 1.
- [11] Nagy J. József: A fogalmazás élményszerűsítése és a téma (1) = A Tanító 1972. 5. 15. 1.
- [12] Az általános iskolai nevelés és oktatás terve. Tantervi útmutató. Magyar nyelv és irodalom 1-4. osztály. Tankönyvkiadó, Bp., 1978. 171. 1.
- [13] Veczko József: A személyiség értelmezésének alapkérdései (Az egyén szocializációja és a művelődés összefüggése). Kézirat.
- [14] Kulcsár Zsuzsanna: Személyiség-pszichológia. Egységes jegyzet. Tankönyvkiadó, Bp., 1976. 21. 1. (Bölcsészettudományi Karok)
- [15] Buda Béla: Az empátia – a beleélés lélektana. Gondolat, 1978. 304. 1.
Fogalmazás kézikönyv az ált. iskolák 3. osztályának tanítói számára. Szerk.: Kis Jenőné. Tankönyvkiadó, Bp., 1971. (Tanítói kézikönyvek)
Fogalmazás kézikönyv az ált. iskolák 4. osztályának tanítói számára. Szerk.: Dr. Arató Endréné. Tankönyvkiadó, Bp., 1971. (Tanítói kézikönyvek)

TÓTH GYÖRGY JÓZSEF
Nyíregyháza

Nyílt levél a technika tanításával kapcsolatban

- A TECHNIKA ÓRÁK SAJÁTOS SZERVEZÉSI FELADATAI -

Kedves Barátom!

Bizonyára emlékszel még, hogy a közelmúltban néhány órát meglátogattam. Ezeken az órákon az újonnan bevezetett Technika c. tantárgy tantervi feladatait dolgoztad fel a tanulókkal. Miután elvem, hogy óralátogatások után a tapasztalatokat azonnal el kell mondania a látogatónak, ezért minden alkalommal időt szakítottunk a látottak megbeszélésére. (Magam sem venném szívesen, ha óráimról véleménynyilvánítás nélkül távozna bárki is.) Úgy érzem, hogy ezek a megbeszélések hasznosnak bizonyultak mindkettőnk számára még akkor is, ha néhány kérdésben nem sikerült közös nevezőre jutnunk. Azt azonban ismételten meg kell mondanom, hogy a látottak megnyerték tetszésemet, gazdag tapasztalatokat nyújtottak számomra. Az élmények olyan további gondolatokat is ébresztettek bennem, amelyeket a következőkben tudomásodra szeretnék hozni. Remélem, hozzájárulsz ahhoz, hogy ezeket a nyilvánosság előtt mondjam el, hiszen tudom, hogy Te is azok közé tartozol, akik szívesen